

Kadın İşgücünün Görünümü: TRB2 Bölgesinde Teorik Bir Araştırma

The Appearance of the Women Labor: A Theoretical Research in the TRB2 Region

Cemalettin LEVENT, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisat Bölümü, Türkiye, cemalettin_65_@hotmail.com

Orcid No: 0000-0001-7147-1027

Fatma Fehime AYDIN, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisat Bölümü, Türkiye, fatmafehimeaydin@yyu.edu.tr

Orcid No: 0000-0002-7026-6889

Öz: Türkiye’de ve dünyada yaşanan bazı sosyal gelişmeler, kadın istihdamının artırılmasına dikkat çekmektedir. Türkiye’de kadınların istihdam içerisindeki oranlarında 1950’li yıllardan itibaren kırdan kente göçün gerçekleşmesiyle ve tarımda meydana gelen değişikliklere bağlı olarak bir düşüş meydana gelmiştir. Kadınların işgücü piyasasındaki sektörel konumdaki durumunda bir değişim yaşanmıştır. Özellikle Türkiye’nin siyasi ve sosyo-ekonomik açıdan büyümesi kadının hizmet ve sanayi sektörlerinde önemli bir noktaya gelmesiyle doğru orantılıdır. Bundan hareketle küresel seviyede rekabet edebilecek bir ekonomi için, Türkiye’de nüfusun önemli bir bölümüne sahip kadınların işgücünde yer alması büyük önem arz edecektir. Çalışmanın amacı; TRB2 bölgesinde kadın işgücüne katılımlarını araştırmaktır. Çalışmada kullanılan veriler TÜİK yardımıyla elde edilmiş olup tablolar oluşturularak yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın İstihdamı, İşgücü, TRB2 Bölgesi

JEL Sınıflandırılması: E24, J21, J16

Abstract: Some social development in Turkey, since the 1950s, a decrease has occurred in the women’s rate in employment depending on the rural-urban migration and changes in agriculture. There has been a change in the sectoral position of women in the labor market. Particularly, Turkey’s political and socio-economic growth is directly proportional to the prominence of women in the service and industry sectors. Hence, in Turkey for an economy that can compete at the global level, it is very important that women, with a significant portion of the population, take part in the workforce. Purpose of the study is to research women’s participation in the labor force in the TRB2 region. The data used in the study were obtained from TUIK and interpreted by creating tables.

Keywords: Women’s Employment, Labor Force, TRB2 Region

JEL Classification: E24, J21, J16

1. Giriş

Dünyada kadınların ücretli işçi olarak istihdam edilmesi sanayi devrimi ile başlamıştır. Bu dönemde kadınların işgücüne katılım oranları önemli bir noktaya çıkmıştır. Öte yandan işgücünde bulunan kadınların çalışma saatlerinde esneklik olması batı Avrupa ülkelerinde evli ve çocuk sahibi kadınların işgücüne katılım oranının yükselmesine neden olmuştur. Bununla birlikte hizmet sektörünün gelişmesiyle sağlık, sosyal hizmetler, eğitim ve turizm sektöründe, kadınlara farklı iş imkanları sağlanmıştır.

Türkiye’de kadınların formel olarak işgücü piyasasında yer almaları 1950’li yıllarda kırdan kente göçle başlamıştır. Kentleşme ile birlikte kadınların işgücü sektörleri ve çalışma

Makale Geçmişi / Article History

Başvuru Tarihi / Date of Application : 28 Aralık / December 2020

Kabul Tarihi / Acceptance Date : 14 Şubat / February 2021

koşulları değişime uğramıştır. Ekonomik kalkınmadaki dengesizliğin ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının ortadan kaldırılması için kadın istihdamının artırılması büyük bir önem taşımaktadır.

Kadınların işgücü piyasasında yer almaları, ekonomik büyümeye kalkınma sürecinde kazanılan gelirden ve refahtan daha fazla pay almaları ve aile içindeki pozisyonlarında iyileşme sağlanması, ekonomik gelişmişliğin koşulları olarak kabul edilmektedir. Bundan dolayı Türkiye’de kadınların ekonomik ve sosyo-kültürel yaşamın içinde bulunmaları, toplumların gelişiminde büyük önem arz etmektedir. Bundan hareketle, Türkiye ekonomisi açısından kadınların işgücüne katılımları ve işgücünde aktif olarak bulunmamasına neden olan unsurların önceden doğru bir şekilde tespit edilip bunlara yönelik önlemler alınması ekonomik açıdan kalkınmanın sağlanmasında büyük katkı sağlayacaktır.

Türkiye’nin yedi bölgesi içinde yer alan Doğu Anadolu Bölgesi, kırsal nüfusun kent nüfusundan daha çok olduğu bir bölgedir. Öte yandan Doğu Anadolu Bölgesi Türkiye’nin diğer coğrafi bölgelerine göre en az gelişmiş bölgesi olarak geçmektedir. Bölgede sosyo-ekonomik problemlerin yoğun yaşanması önemli ölçüde göçün verilmesine neden olmuştur. Bunun temel nedeni, bölgede önemli yatırımların yapılmamış olması ve bununla birlikte işsizliğin baş göstermesidir. Bütün bu olumsuzlukların var olmasının yanında ciddi bir sorun da bölgede kadının iş hayatında yer almasına yönelik halen devam eden olumsuz geleneksel bakış açısının varlığıdır. Bundan dolayı bölgede kadın istihdamı istenilen seviyede olamamıştır. Çalışmanın amacı, TRB2 bölgesinde kadınların işgücüne katılımını TÜİK’den alınan veriler yardımıyla analiz etmektir. Çalışmanın uygulama kısmında, TÜİK’den 2004-2019 dönemlerini kapsayan veriler alınarak tablolar oluşturulmuştur.

2. Kadın İstihdamı

İşgücü piyasalarının önemli bileşenlerinden birini oluşturan istihdam, dar anlamda, emek faktörünün üretim süreci içerisinde yer alması iken geniş anlamda, bütün üretim faktörlerinin üretim sürecinde yer alması demektir. İşgücü bakımından, herhangi bir işte ücret, maaş vb. karşılığı işgücünün o işverenin işine tahsis edilmesi; işverenler açısından ise belli bir ücret karşılığında çalışmak isteyenlere çalışma fırsatı vermesi istihdam kavramını açıklamaktadır (Ay, 2012: 322). Bundan hareketle istihdamın artırılması ve kadın ve erkeklerin eşit şekilde istihdamın içinde yer almaları geçmişten günümüze kalkınmanın önemli bir bileşeni olmuştur.

Tarihin her döneminde kadınlar, ekonomik ve sosyal yapısına göre çeşitli ekonomik faaliyetlerde bulunmuşlardır (Büyüknalbant, 2009: 3). Tarihsel süreç içinde kadınların

işgücünde aktif olarak yer almaları sanayi devrimi ile başlamıştır. Kadınlar bu dönemde ücretli işçi statüsünde işgücü yaşamında yer almışlardır (Saka, 2004: 4).

Makine üretiminin kentlerde yoğunlaşmasıyla kırsal alandan kentlere yönelik bir göç akımı sürecine girilmiştir. Özellikle endüstrileşme ve dünyanın hızla kapitalist ekonomi sistemine geçmesi, ülkelerin farklı gelişim süreci göstermesi, gelişmişlik düzeyinin ülkeler arasında farklılaşmasını sağlamıştır. Bunun sonucunda servetin kaynağının değişmesi, köyden kente göçlere neden olmuştur. Kentsel alanlarda erkek işgücü tek başına yeterli bulunmamıştır bundan dolayı kadının kırsal alanda artı değer olarak aileye kazancı kent yaşamında köy yaşamına göre ücrete tabi olarak işgücünde var olmasını sağlamıştır (Karakoyun, 2019: 7). Dolayısıyla Türkiye’de kadınlar tarımda makineleşmenin başlamasıyla, 1950’lerden sonra kırdan kente göçün başlamasıyla işgücü piyasasında aktif olarak bulunmuşlardır. Türkiye’de kadınların aktif bir şekilde işgücü piyasasında bulunmalarının 1950’li yıllara dayanmasına rağmen 1950’lerin ortalarından itibaren kadınların işgücüne katılım oranları istikrarlı bir düşüş göstermiş ve 2008 yılından itibaren artış yaşamamıştır. Bu durumun temel nedeni, Türkiye ekonomisinin 1950’lerin sonuna kadar tarımsal üretime dayalı bir ekonomiye sahip olması, ekonomik yapıda oluşan değişimler ve bu değişimlerle ortaya çıkan sosyal dönüşümlerdir (Dirik, 2016: 9).

Türkiye’de kadının işgücü hayatı eğitim düzeyine göre farklılık arz etmektedir. Eğitim düzeyi yüksek olan kadınlar, toplumun kadınlar için uygun gördüğü ve statüsü iyi işler yapma düşüncesindedir. İşgücünde olan kadınların öncelikli sorumluluklarının ev ve ailesi olarak bakıldığı ataerkil yapıya sahip ülkemizde, kadınlar iş ve aile yaşamını bir arada sürdürme sorunu yaşamaktadırlar (Küçük, 2015: 3). Çünkü işgücünde olan kadın, iş hayatındaki görev ve sorumluluklarını yerine getirirken, öte yandan annelik ve evin hanımı olarak evdeki yükümlülüklerini yerine getirmek mecburiyetindedir. Bu durum, işgücünde olan kadının birçok işi bir arada yürütmesi demektir (Bulut ve Akçacı, 2017: 225).

2.1. Kadın İşgücüne Yönelik Teorik Yaklaşımlar

Kadınların istihdam edilmesi zorunluluktur. Çünkü ekonomik büyüme ve refahın vazgeçilmez koşulu kadın istihdamının artırılmasıdır. Bu bağlamda kadınların istihdam edilirken karşılaştıkları uygulamaları ve işgücü piyasasına dahil edildikten sonraki konumlarını etkileyen faktörleri açıklayan bazı teorik yaklaşımlar vardır. Bu teorik yaklaşımlar işgücü piyasasındaki cinsiyete dayalı ayrımcılığı açıklamak amacıyla geliştirilmiştir. Bu kısımda kadın işgücüne yönelik olarak ortaya atılan teorik yaklaşımlara yer verilmiştir.

2.1.1. İkili Rol Yaklaşımı

İkili rol yaklaşımı, kadınların işgücündeki konumlarını incelemek amacıyla Alva Myrdal ve Viala Klein tarafından 1956 yılında ortaya çıkan ilk yaklaşımdır (Çiçen, 2019: 20). Bu yaklaşım; Kadının hem ev işleri hem de işgücünde bulunması ile ailedeki görevinin dışında iş hayatında da bir rol üstlenmesi durumunu açıklamaktadır. İkili rol yaklaşımı; bu iki rolün aileye olumsuzluk vermeden nasıl bağdaştırılacağı sorusuna cevap bulmak için ortaya atılmıştır (Ciner, 2003: 14).

2.1.2. İnsan Sermayesi Kuramı

1950'li yıllarda ortaya çıkan insan sermayesi kuramını geliştiren ve buna katkı sağlayan bilim insanları; Becker, Mincer ve Schultz olarak bilinmektedir (Akansel, 2004: 15). İnsan sermayesi kuramı, kadın işgücünü Neo-klasik marjinalite yaklaşımı içinde ele almaktadır. Bu kurama göre kadın işgücü nitelik ve mesleki eğitim açısından erkeğe göre daha zayıftır ve bu nedenle kadınlar düşük ücretlerle çalışmaktadır. İnsan sermayesi kuramı; kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin ortadan kaldırılması ve kadınların ekonomiye tam katılımının gerçekleşmesinin ancak kalkınma ve endüstrileşme ile olacağı fikrini savunmaktadır (İşler ve Şentürk, 2017: 378).

2.1.3. Bölünmüş İşgücü Piyasası

1970'li yılların sonunda Michael J. Piore tarafından geliştirilen kadın işgücüne yönelik kuramlardan birisi de işgücü piyasalarının bölünmesi teorisidir (Beyköylü, 2018: 46).

Bölünmüş işgücü piyasası yaklaşımına göre işgücü piyasası; çalışma şartları, ödeme şekilleri, terfi imkanları ve iş dinamizmi kapsamında oluşan, birincil ve ikincil işgücü piyasaları şeklinde ikiye bölünmüştür (Dalkıranoglu, 2006: 23). Birincil işgücü piyasasında istihdam edilenler; daimi statüde çalışan, daha yüksek ücret ve iş güvencesi olan ve erkek işgücünden oluşurken; ikincil işgücü piyasasında geçici işler, düşük miktarda ücret ve kadın istihdamı yer almaktadır (Acar, 2017: 28). Yağcıoğlu'na göre kadın çalışanların ikincil işgücü piyasasında yer almasının bazı temel nedenleri şöyledir;

- Birincil işgücü piyasası yüksek eğitim ve uzmanlaşma gerektirdiği gibi işgücünde uzun süre devamlılık ister. Ancak kadınlar evlilik ve çocuk sahibi olma gibi durumlarda işgücünde kesintiye uğrayabilmektedir.
- Birincil piyasada yüksek ücretliler çalışmaktadır. Ancak kadınlar eğitim düzeyinin düşük olmasından dolayı niteliksiz işgücü olarak düşük ücretle ikincil işgücü piyasasında çalışmaktadır.

- Birincil işgücü piyasasının erkek işgücü olarak anılması kadınların bu piyasaya girişinin önünü kapatmaktadır.

2.1.4. Yedek İşgücü Ordusu (Marksist)

Kadınları işgücü piyasasında yedek işgücü ordusu olarak tanımlayan Marksist iktisat yaklaşımının kurucuları K. Marx ve F. Engels'dir (Kaplan, 2009: 8). Kapitalizme yönelik eleştiriler üzerine kurulmuş iktisadi yaklaşımlardan biri olan Marksist teoriye göre kadınlar ekonominin yedek işgücü ordusudur (Akansel, 2004: 39). Marksist yaklaşımda, aile içinde erkek burjuva olarak, kadın ise proletarya olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda geliştirilen yedek işgücü ordusu yaklaşımına göre kapitalist sistem, işgücü piyasasını yedek işgücü piyasası oluşturarak kontrol etmektedir. Ekonomide meydana gelen dalgalanmalar karşısında bu yedek işgücü devreye girmektedir. Bundan hareketle kadınlar da gizli yedek işgücü ordusu grubuna girmektedir (Özmen, 2011: 32).

2.1.5. Feminist Yaklaşım

Feminist yaklaşımın temelleri 1792 yılında Mary Wallstonecraft'ın " A Vindication of the Rights of Woman" adlı eserde ortaya atılmıştır (Köse, 2014: 49). Feminizm akımının amacı kadınların haklarını savunmaktır. 1960'lı yıllarda Neo-klasik ve diğer kurumcu iktisat akımlarının sadece işgücünü baz almalarına karşı çıkan feminist kuram; kadın bakış açısıyla ekonominin yeniden sorgulanması gerektiğini ifade etmektedir (Dilber, 2019: 26).

Feminist yaklaşım; siyasi, ekonomik ve toplumsal açıdan kadın-erkek eşitliğini savunan, yani cinsiyet ayrımcılığını kabul etmeyen bir yaklaşımdır. Feminist kuram; erkeklere tanınan hakların ve özgürlüklerin kadınlara da eşit şekilde tanınması gerektiğini savunmaktadır (Yaprak, 2003: 24). Kadınlar, erkeklerin yüksek ücret seviyelerinde çalıştığı işlerden daha çok kabiliyet ve tecrübe gerektiren işlerde çalışsalar bile, bu işler toplum tarafından kadın işi olarak görüldüğü için daha az ücret almaktadırlar. Bunun temel kaynağı; geleneksel önyargılar ve cinsiyet ayrımcılığıdır (Büyüknalbant, 2009: 26).

2.2. Kadın İşgücünün Önemi

Kadınların işgücü hayatında bulunmaları hem ekonomik hem de sosyal yönden ekonomik kalkınmanın hızlanmasında ve yoksulluğun azaltılmasında büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda işgücüne katılan kadınlar, ekonomik özgürlüklerinin yanı sıra özgüven ve toplumsal saygı kazanarak hem kendileri ve aileleri için hem de toplum için sosyo-kültürel kazanımlar sağlamada etkili olmaktadır (Ertürk, 2019, 20).

Kadınların tarih boyunca gerek ev ekonomisindeki gerek ülkenin kalkınmasındaki payı önemlidir. Kadınların işgücüne katılma nedenleri;

- İhtiyaçları,
- Kendi istek ve arzusu,
- Yükseköğretim mezunu olmasından dolayı çalışma zorunluluğu hissetmesi,
- Kariyer hedefleri,
- Gelecek Kaygısı (Boşanma korkusu),
- Ev içi işlerinden sıkılması,
- Kimseye muhtaç olmak istememesi gibi nedenlerdir (Aydoğmuş, 2019, 10).

Kadınlar, hem toplumun hem de ülkenin sosyoekonomik ve kültürel anlamda gelişmesinin önünü açan önemli bir faktördür. Çünkü Kadınlar toplumda ne kadar aktif ve üretime dâhil edilmişse söz konusu toplum o kadar gelişmiş düzeydedir. Bu bağlamda ülke ekonomilerinin kalkınma sürecinde kadınların işgücüne katılmaları ve istihdamlarının artırılması, toplumsal açıdan kalkınmanın gerçekleşmesinde önemli bir faktördür. Kadının işgücü hayatında olması, kadına statü imkânı verirken aynı zamanda da yoksulluğu azaltıp hane gelirine katkı sağlamaktadır. Sonuç olarak haneye daha yüksek gelir girmesi toplumsal refahın artmasını beraberinde getirerek ülkenin kalkınmasında büyük önem arz etmektedir (Çalışkan, 2019, 30).

3. Literatür Taraması

Kadın işgücü üzerine yazılmış hem ulusal düzeyde hem de uluslararası düzeyde çok sayıda teorik ve ampirik çalışma vardır. Bu çalışmaların odağında kadın işgücü üzerinde etkili olan faktörlerin başında eğitim düzeyi, medeni durum ve sosyo-kültürel faktörler gelmektedir. Bu çalışmalardan bazılarında aşağıda yer verilmiştir.

3.1. Türkiye’de Yapılmış Uygulamalı Çalışmalar

Bu bölümde kadın işgücü ile ilgili Türkiye’de yapılmış olan uygulamalı çalışmalara yer verilmiştir. Uygulamalı çalışmalardan biri; Ayvaz Kızılgöl tarafından 2012 yılında yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı; 2002-2008 yılları arasında Türkiye genelinde, hem kırsal hem de kentsel alanlarda ikamet eden evli ve bekar kadınların işgücüne katılımını belirleyen faktörleri tespit etmektir. Çalışmada 2002-2008 dönemine ait Hane Halkı Bütçe Anketlerinden oluşan verilerle çalışılmış olup veriler logit model ile analiz edilmiştir. Elde edilen analiz sonuçlarına göre; eğitim seviyesi, hanehalkının geliri, bağımlılık oranı, oturulan konutun mülkiyet durumu ve kadının yaşı kadınların işgücüne katılma kararları üzerinde etkili unsurların başında gelmektedir.

Kutlar, Erdem ve Aydın tarafından 2012 yılında Türkiye’de yapılan çalışmanın temel amacı, 1988-2009 yılları arasında kadınların iş hayatı ile sosyal hayat arasındaki bağlantısını araştırmaktır. Çalışmada; evli kadınların doğurganlık oranı, boşanma oranı, kadınların işgücüne katılım oranı ve ücret değişkenleri kullanılmıştır. Bu değişkenlerden yararlanarak ve durağanlık testi, eş bütünleşme testi ve hata düzeltme teknikleri kullanılarak yapılan analizler sonucunda uzun dönemde eş bütünleşmenin olduğu ve ücret ile doğurganlığın aynı yönde hareket ettiği; buna karşılık, ücret ile kadınların işgücüne katılım oranının ters yönde hareket ettiği sonucuna varılmıştır.

Levent, Arvas ve İnce Yenilmez tarafından 2018 yılında Van’da yapılan çalışmanın temel amacı; Van ilinde kadınların işgücüne katılımı üzerinde etkili olan demografik ve ekonomik unsurların etkilerini araştırmaktır. Çalışmada, işgücünde olan ve olmayan 400 kadınla yüz yüze görüşülerek anket yapılmış, toplanan veriler Probit modeli ile analiz edilerek Van’da kadınların işgücüne katılımını belirleyen unsurların etkileri incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, eğitim düzeyi, yaş ve medeni durum kadınların işgücüne katılımı üzerinde etkili olan en önemli faktörler olarak tespit edilmiştir.

Aksoy, Felek, Yayla ve Çeviş tarafından 2019 yılında yapılan çalışmanın amacı; 1988-2018 dönemi için kadın istihdamını belirleyen unsurları ARDL sınır testi yöntemi ile analiz etmektir. Bu çalışmada veriler arasında uzun dönemli bir eşbütünleşme ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, asgari ücret seviyesinin uzun dönemde kadın istihdamı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı, kadın istihdamının en önemli belirleyicisinin evli kadın sayısı ve işsizlik oranı olduğu tespit edilmiştir.

3.2. Dünyada Yapılmış Uygulamalı Çalışmalar

Bu bölümde kadın işgücü ile ilgili dünya ülkelerinde yapılmış olan uygulamalı çalışmalara değinilmiştir. Bu çalışmalardan biri; Leuthold tarafından 1984 yılında yapılmıştır. Bu çalışmada; gelir bölünmesinin kadınların işgücüne katılımı üzerindeki etkisini test etmek için 1979 Michigan Gelir Dinamiği Araştırması verileri kullanılmıştır. Elde edilen veriler Probit model ile tahmin edilmiştir. Tahmin sonuçları, gelir bölünmesinin ortadan kaldırılmasının muhtemelen evli kadınların işgücüne katılımını önemli ölçüde artıracığını göstermektedir.

Cheng, Hsu ve Chu tarafından 1996 yılında Japonya’da yapılan çalışmanın amacı; doğurganlık ile kadınların işgücüne katılım oranları arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Çalışmada 1950-1993 dönemi verileri kullanılarak Granger nedensellik testi uygulanmıştır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre; doğurganlığın kadınların işgücüne katılım oranlarını

etkilemediği ancak evde küçük çocukların var olmasının kadınların iş arayışlarını olumsuz etkilediği görülmüştür.

Sivakami tarafından 1997 yılında yapılan çalışma; annelerin çalışması ile çocuk sağlığı arasındaki bağlantıyı incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmadaki veriler, Hindistan Tamil Nadu'daki bir köyde çalışan 75 ve çalışmayan 75 kadının anketinden alınmıştır. Çalışmada uygulanan lojistik regresyon analizi sonuçlarına göre, çalışan kadınların çocuklarının sosyo-ekonomik faktörler kontrol altına alındığında bile önemli ölçüde daha yüksek morbidite riski altında olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte, sonuçlar cinsiyete göre morbiditede anlamlı bir değişiklik göstermemektedir.

Mon tarafından 2001 yılında yapılan çalışmanın amacı; kentsel alanda kadın işgücüne katılımının (LFP) başlıca belirleyicilerini belirlemektir. Öte yandan 1998 yılında Burgoon, Burma'da gerçekleştirilen kentsel kadınların sosyo-ekonomik araştırmasından elde edilen veriler lojistik regresyon modeli ile analiz edilmiştir. Lojistik regresyona dahil edilmek için bir dizi potansiyel değişken, ki-kare testlerinin sonuçlarına ve ayrıca kadınların işgücüne katılımını açıklayan teorik modellere dayanarak tanımlanmıştır. Sonuçlar, eşin gelirinin ve medeni durumunun önemli faktörler olduğunu, eğitim kazanımının önemli ölçüde etkilemediğini (evli olmayan kadınlar için evli kadınlara göre daha az anlamlı olduğunu) göstermektedir.

Engelhardt, Kögel ve Prskawetz tarafından 2003 yılında gelişmiş ülkelerde (Fransa, Batı Almanya, İtalya, İsveç, Birleşik Krallık ve ABD) yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı; doğurganlık ve kadın istihdamı arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Çalışmada 1960-2000 yılları arası zaman serisi verileri kullanılmış olup Granger nedensellik testleri uygulanmıştır. Uygulamalı çalışmanın sonuçlarına göre; doğurganlık ile kadın istihdamı arasında 1970'lerin ortalarına kadar negatif ve anlamlı bir korelasyon bulunurken sonraki yıllarda negatif ve anlamsız bir korelasyon olduğu belirlenmiştir.

Das tarafından 2006 yılında yapılan çalışmanın amacı; kadının işgücüne katılımı ile genel işgücüne katılımında kadınların etkisini araştırmaktır. Çalışmada uygulanan lojistik regresyon sonuçlarına göre, kadının eğitim düzeyi yükseldikçe işgücüne katılımı da artmakta olup yüksek seviyelerde eğitimin kadının işgücüne katılımında anlamlı negatif bir etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Narayan ve Smyth tarafından 2006 yılında Avustralya'da yapılan çalışmanın amacı; kadın işgücü oranları, doğurganlık ve bebek ölüm oranları arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Çalışmada 1960-2000 dönemi verileri kullanılarak Granger nedensellik testi uygulanmıştır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre; kısa vadede bebek ölüm oranları ile doğurganlık

arasında anlamsız ilişki olup uzun vadede hem doğurganlık oranları hem de bebek ölüm oranları kadınların işgücüne katılım oranlarını etkilemektedir.

Mishra ve Smyth taraflarından 2010 yılında yapılan çalışmanın amacı; 28 OECD ülkesinde kadınların işgücüne katılım oranı ile toplam doğurganlık oranı arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Çalışmada uygulanan panel birim kökü, panel eş bütünleşmesi, Granger nedensellik ve uzun dönemli yapısal tahmin sonuçlarına göre, kadınların işgücüne katılım oranı ile toplam doğurganlık oranı arasında ters bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Kim tarafından 2014 yılında Güney Kore’de yapılan çalışmanın amacı; doğurganlık ile kadınların işgücüne katılımı arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Çalışmada 1998-2008 verileri kullanılarak uygulanan panel veri analiz sonuçlarına göre; doğurganlığın kadınların işgücüne katılım oranını önemli ölçüde azaltmadığı sonucuna varılmıştır.

Siah ve Lee tarafından 2015 yılında Malezya’da yapılan çalışmanın amacı; kadınların işgücüne katılım oranları, bebek ölüm oranları ve doğurganlık arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Çalışmada uygulanan birim kök ve granger nedensellik testlerinin sonuçlarına göre; bebek ölüm oranlarının uzun vadede doğurganlık üzerinde anlamlı ilişkiye sahip olduğu belirlenirken doğurganlığın kadınların istihdam kararları üzerinde etkili olmadığı tespit edilmiştir.

Çatalbaş tarafından 2015 yılında yapılan çalışmanın temel amacı, Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranını belirleyen faktörleri araştırmaktır. Çalışmada 2008-2013 dönemi için İBSS-1 düzeyindeki 12 bölgeye ait veriler ile panel veri analizi yapılmıştır. Çalışmanın analiz sonuçlarına göre; doğurganlık hızı, boşanma oranı, kayıt dışı istihdam, ekonomik kriz ve eğitimin kadın işgücünü belirleyen başlıca faktörler olduğu tespit edilmiştir.

Nahtman ve Jansson tarafından 2016 yılında 16 Avrupa ülkesinde yapılan çalışmanın amacı, kadınların eğitim düzeyi, kadınların işgücüne katılımı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışmada uygulanan panel veri analizi sonuçlarına göre; işgücüne katılım oranındaki artışlarla büyüme oranı arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Bununla birlikte, eğitim için, kadınların eğitimsel kaydının ekonomik büyüme ile olumlu bir şekilde ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Sevinç, Bozkurt ve Eroğlu Sevinç tarafından 2016 yılında yapılan çalışmanın temel amacı; ekonomik büyümenin sağlanmasında kadın işgücüne katılımın rolü araştırılmıştır. Araştırmada yüksek gelirli ülkeler ve üst orta gelirli ülkeler için 1990-2013 periyodunu kapsayan mutlak ve koşullu yakınsama analizleri yapılmıştır. Analizlere göre her iki ülke grubunda da kişi başına düşen gelirin süreç boyunca arttığı, yani mutlak yakınsamanın varlığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak üst orta gelirli ülkelerin yüksek gelirli ülkeler sınıfına

yükselebilmesi için kadın işgücüne katılımı artıracak politikaların geliştirilmesi gerektiği çalışmanın politika önermesini oluşturmaktadır.

Dücan ve Atay Polat tarafından 2017 yılında OECD ülkelerinin verileri kullanılarak yapılan çalışmanın amacı; kadınların iş gücüne katılımının GSYİH üzerine etkisini araştırmaktır. Bu amaçla çalışmada panel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen analiz sonuçlarına göre, OECD ülkelerinde kadın ve erkeklerin işgücüne katılım oranlarındaki artış ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilerken bu etki G7 ülkeleri için, diğer OECD ülkelerine göre daha yüksek orandadır.

Cameron, Suarez ve Rowell tarafından 2018 yılında Endonezya da yapılan çalışmanın amacı; kadınların işgücüne katılımını araştırmaktır. Çalışmada 1996-2013 verilerinden hareketle uygulanan probit model sonuçlarına göre; kentsel alanlarda kadınların işgücüne katılım oranlarının arttığı ve kırsal alanlarda kadınların işgücüne katılım oranlarının azaldığı görülmüştür. Bununla birlikte sosyal normların kadınların işgücüne katılımı üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

Karlılar tarafından 2019 yılında yapılan çalışmanın temel amacı; ekonomik büyüme ile kadınların işgücüne katılım oranı arasındaki U şeklindeki ilişkinin varlığını test etmektir. Dünya Bankası'nın 1996-2017 dönemine ait verileri kullanılarak 48 gelişmiş ülke grubu ve 46 gelişmekte olan ülke grubu için panel veri analizi uygulanmıştır. Elde edilen panel analiz bulgularına göre, her iki ülke grubu için de U şeklindeki ilişki geçerlidir.

3. 3. Literatür Taramasının Genel Değerlendirmesi

Yukarıda verilen uygulamalı literatür örneklerinde kadın işgücü araştırılmış ve kadın işgücünün ortaya çıktığı ilk yıllardan bugüne kadar olan dönem incelendiğinde son yıllarda kadın işgücüne yönelik çalışmalarda artış olduğu görülmüştür.

Literatürde araştırılan çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde kadınların işgücüne katılımının önündeki engeller, genellikle toplumsal, örgütsel ve kültürel nedenlerdir. Bunun yanında kadınlara yüklenen ailevi sorumluluklar ve ataerkil toplum yapısının kadına olumsuz bakış açısı kadınların işgücüne katılımını ve işgücünde terfi almasını sınırlamaktadır. Özellikle Türkiye'deki uygulamalı çalışmalarda kadına yönelik önyargı ve olumsuz bakış açısı kadınların iş-yaşam dengesini beraber götürmesini zorlaştırmaktadır. Bunun sonucunda kadınlar kariyer ve girişimcilik gibi düşüncelerden soğumaktadır.

Sonuç olarak yapılan uygulamalı çalışmalar genel olarak özetlendiğinde; kadınların işgücüne katılımının artması üzerinde başta eğitim olmak üzere kültürel, toplumsal ve örgütsel faktörlerin büyük önem taşıdığı gözlemlenmiştir.

4. TRB2 Bölgelerinde Kadın İstihdamının Sektörel Faaliyetleri

Günümüzde tarımsal faaliyetlerin ekonomideki önemi azalmış olup tarımda kadının yeri ve ekonomik faaliyetlerde yer alması farklı bir boyuta taşınmıştır. Tarım kısmındaki kadınların üretimde yer almaları ailenin arazi mülkiyetine göre, yürütülen tarımsal faaliyete ve ailenin gelir seviyesine göre değişkenlik göstermektedir. Ailenin sahip olduğu toprağın genişliği ve tarımsal mekanizasyon seviyesinde artış yaşandıkça kadınlar tarım sektöründen uzaklaşmakta ve çalışma potansiyelini ev kadınlığına dönüştürmektedir (Kubar ve Peker, 2012: 177).

Bir ülkenin ekonomisinde istihdamın hangi işgücü sektöründe etkin olduğunu belirten istihdamın sektörler arasındaki dağılımı; bir ülkenin kalkınmışlık ve gelişmişlik seviyesinin en önemli unsurlarından birisidir. Gelişmiş ekonomilerde, ekonomik kalkınma açısından istihdamın sektörler arasındaki dağılımında; tarım sektöründen sanayi sektörüne, sanayi sektöründen de hizmetler sektörüne geçiş yaşanmaktadır. Bundan hareketle gelişmiş ülke ekonomilerinde kalkınmayla beraber sanayi ve hizmetler sektöründe istihdamın arttığı, tarım sektöründe ise istihdamın düştüğü bilinmektedir. Tarım sektöründeki istihdam seviyesinin azalmasında tarımsal alanda meydana gelen çözümlenin ve işgücünün kente göçünün etkili olduğu bilinmektedir (Karabıyık, 2012: 241).

4.1. TRB2 Bölgesi

‘Van, Bitlis, Muş ve Hakkâri illerinden oluşan TRB2 Bölgesi, 41.558 kilometrekare yüzölçümü ile Türkiye’nin yüzölçümünün %5’ini kapsamaktadır. Türkiye nüfusunun yaklaşık %3’ünü barındırmaktadır. Bununla birlikte TRB2 Bölgesi, sosyal ve ekonomik veriler açısından ülke ortalamasına kıyasla oldukça geri kalmış olup genellikle son sıralardadır¹.

TRB2 Bölgesine ait işgücü görünümünü gösteren; işgücüne katılım oranları, işsizlik oranları ve istihdam oranları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 1. TRB2 Bölgesinde İşgücünün Görünümü

Yıllar	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı
2004	40,4	10,6	36,1
2005	40,3	8,2	37,1
2006	41,6	7,8	38,3
2007	41,1	12,4	36
2008	38,9	14,2	33,3
2009	41,5	16,4	34,6
2010	43,9	17	36,4

¹https://www.daka.org.tr/panel/files/files/belgeler/planlama/BOLGE_PLANI_2011-2013.pdf

2011	47,3	12,3	41,5
2012	45,8	8,9	41,8
2013	46	10,6	41,1
2014	48,5	13,5	42
2015	47,1	9,5	42,6
2016	42,4	9,2	38,5
2017	47,7	12,8	41,6
2018	48,7	21,5	38,2
2019	51,0	25,9	37,8

Kaynak: TÜİK Bölgesel İstatistikler, 2019

Tablo 1’de 2004-2019 dönemine ait verilerden hareketle TRB2 Bölgesine ait işgücü istatistikleri sunulmuştur. TRB2 Bölgesinde işgücüne katılma oranı, işsizlik oranı ve istihdam oranında yıllar itibariyle artış ve azalışlar olduğu görülmektedir. Yalnız işgücüne katılım oranı ve işsizlik oranı 2019 yılında en yüksek orana ulaşmıştır. Bununla birlikte istihdam oranının en yüksek olduğu yıl 2012’dir (%41,8). İşgücüne katılım oranı 2019 yılında %51’e çıkarken işsizlik oranı bir önceki yıla göre artarak %25,9 seviyesine gelmiştir. Bununla birlikte istihdam oranı da 2018 yılında bir önceki yıla göre azalarak %37,8’e düşmüştür.

TRB2 Bölgesine ait eğitim durumuna göre nüfusu gösteren istatistikler aşağıda sunulmuştur.

Tablo 2. Eğitim Durumuna Göre Nüfus (15 yaş ve üzeri): TRB2 Bölgesi

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Erkek	4,08	5,23	5,51	7,35	7,76	9,16	10,02	11,17	11,91	12,01	13,09	13,25
Kadın	1,74	2,2	2,35	3,34	3,63	4,6	5,21	6,04	6,52	7,2	7,78	8,56

Kaynak: TÜİK Bölgesel İstatistikler, 2019

Tablo 2’de 2008-2019 dönemine ait yüksekokul veya fakülte mezunlarına göre eğitimin nüfusa oranına yer verilmiştir. Hem kadın hem de erkeklerin yıllara göre nüfus içinde eğitim düzeylerinin arttığı görülmektedir. Ancak erkeklerin eğitim durumlarının kadınlara göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Çalışmada Türkiye’nin İstatistikî Bölge Sınıflandırması Düzey-2 bölgelerine (TRB2) ait 2008-2018 dönemi veri seti kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenlerin tanımı ve veri kaynakları tablo 3’de özetlenmiştir.

Tablo 3. Değişkenler ve Veri Kaynakları

Değişkenlerin Adı	Değişkenlerin Tanımı	Kaynak
Tarımsal Oran	İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İktisadi Faaliyet Kolları (15 yaş ve Üzeri) (%)	TÜİK
Sanayi Oranı	İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İktisadi Faaliyet Kolları (15 yaş ve Üzeri) (%)	TÜİK
Hizmet Oranı	İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İktisadi Faaliyet Kolları (15 yaş ve Üzeri) (%)	TÜİK
İşgücüne Katılım Oranı	Kurumsal Olmayan Nüfusun Yıllar ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu (15 yaş ve Üzeri) (%)	TÜİK
İşsizlik Oranı	Kurumsal Olmayan Nüfusun Yıllar ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu (15 yaş ve Üzeri) (%)	TÜİK
İstihdam Oranı	Kurumsal Olmayan Nüfusun Yıllar ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu (15 yaş ve Üzeri) (%)	TÜİK

Tablo 4. Sektörel Düzeyde Kadınların İşgücüne Katılımı: TRB2 Bölgesi

TRB-2 (%)			
Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmet
2004	85,1	1,2	13,2
2005	88,9	0,9	10,3
2006	89,5	1,0	9,0
2007	82,1	1,4	16,7
2008	74,5	2,5	21,9
2009	73,4	1,8	23,9
2010	75,5	3,7	20,7
2011	79,4	1,2	19,3
2012	78,4	2,0	19,5
2013	73,5	2,7	23,9
2014	81,1	2,9	16,0
2015	79,7	3,9	16,4
2016	74,1	2,4	23,4
2017	72,9	3,0	24,1
2018	60,9	4,8	34,7

Kaynak: TÜİK, 2019 Bölgesel İstatistikler

Tablo 4’de 2004-2018 yılları arası TRB2 Bölgesinde kadınların sektörel düzeyde işgücüne katılım oranlarına yer verilmektedir. Kadınların işgücüne katılım oranları 2000’li yıllardan sonra daha iyi bir noktaya gelmiştir. Kadınların iktisadi faaliyet kolları tablo 4’de gözlemlendiğinde baz alınan yıllarda TRB2 bölgesinde kadınların tarım sektöründen giderek

uzaklaştığı ve kente göç etmeleriyle birlikte hizmet sektöründe daha çok yer aldıkları görülmektedir. Öte yandan bölgede sanayi dalında az da olsa kadın istihdamının arttığı görülmektedir.

4.2. TRB2 Bölgelerinde Kadın İstihdamına Yönelik Göstergeler

Kadın istihdamı üzerinde etkili birçok faktör söz konusudur. Kadın istihdamı üzerinde etkili olan demografik faktörler; yaş, medeni durum, eğitim ve bağımlılık oranı olarak sayılabilir. Öte yandan kadın istihdamını etkileyen enflasyon ve ekonomik büyüme gibi makroekonomik değişkenler de mevcuttur. Bunlarla birlikte göçler, kayıt dışı istihdam, gelir dağılımında eşitsizlik, yasal düzenlemelerdeki yetersizlikler ve ücret ayrımcılığı gibi kadın istihdamını etkileyen başka faktörler de vardır (Demirtaş ve Yayla, 2017: 340).

TRB2 Bölgesinde kadınlara yönelik işgücü istatistikleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 5. Kadınlara Yönelik İşgücü İstatistikleri: TRB2 Bölgesi

TRB2			
	İşgücüne Katılım Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	İstihdam Oranı (%)
2004	10,7	2,4	10,5
2005	15,3	2,9	14,9
2006	19,1	2,9	18,5
2007	16,2	6,7	15,1
2008	12,2	8,1	11,2
2009	13,7	8,0	12,6
2010	17,4	13,4	15,1
2011	22,7	8,8	20,7
2012	21,9	4,5	20,9
2013	20,4	4,6	19,5
2014	25,7	6,6	24,0
2015	26,8	3,4	25,9
2016	22,9	5,0	21,7
2017	25,5	9,9	23,0
2018	24,4	20,0	19,5
2019	27,4	26,9	20,1

Kaynak: TÜİK Veri Tabanı İşgücü İstatistikleri 2018

Tablo 5’de 2004-2019 yılları arası TRB2 bölgesinde kadınlara yönelik işgücü istatistiklerine yer verilmektedir. Kadınların işgücüne katılım oranlarında artış ve azalışlar

görülürken işsizlik oranında giderek artış olduğu görülmektedir. Öte yandan istihdam oranında da artış ve azalışlar söz konusudur. 2019 yılında kadınların işgücüne katılım oranı ve işsizlik oranı yıllar itibariyle en yüksek orana çıkmıştır.

5. Sonuç ve Öneriler

Kadınların işgücüne katılımlarının artırılması ekonomik kalkınma ve büyüme açısından büyük önem taşımaktadır. Bundan hareketle çalışmanın amacı Türkiye’de TRB2 bölgelerinde kadın işgücüne katılımını araştırmaktır. Çalışmada TÜİK’den alınan verilerden hareketle kadınların işgücüne katılım oranları, işsizlik ve istihdam oranları ile kadınların tarım, sanayi ve hizmet sektöründeki işgücü oranları oluşturulan tablolarla yorumlanmıştır. Kadınların işgücüne katılımının artması üzerinde başta eğitim etkili olup kültürel, toplumsal ve örgütsel faktörler büyük önem taşımaktadır. TRB2 bölgesinde hizmetler sektöründe istihdamın arttığı, tarım sektöründe ise istihdamın düştüğü gözlemlenmiştir. Tarım sektöründeki istihdam seviyesinin azalmasında tarımsal alanda meydana gelen çözümlenin ve işgücünün kente göçünün etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bununla birlikte TRB2 bölgesinde kadınların işgücüne katılım oranlarında baz alınan yıllar itibariyle artış ve azalışlar görülürken işsizlik oranında giderek artış olduğu görülmektedir. Öte yandan istihdam oranında da baz alınan yıllarda artış ve azalışlar görülmektedir. Sonuç olarak; kadınların sanayi ve tarım sektöründen uzaklaşırken hizmet sektöründe giderek daha fazla istihdam edildikleri görülmüştür.

Kadınların ekonomik hayatta daha çok yer almaları, kalkınma ve ekonomik büyüme sürecinde gelirden ve refahtan daha fazla pay almaları ve aile içindeki konumlarında iyileşmenin olması ekonomik kalkınmanın hızlandırılmasında büyük önem arz etmektedir. Özellikle kadınların sosyo-kültürel ve ekonomik yaşamın içinde bulunmaları, toplumların gelişiminde de önemli rol oynamaktadır. Bundan hareketle, Türkiye ekonomisi açısından kadınların işgücüne katılımları ve işgücünde yönetim kademelerine yükselmesini engelleyen faktörlerin önceden belirlenip bunlara yönelik önlemler alınması ekonomik kalkınmanın sağlanmasına öncülük edecektir. Bununla birlikte ülkemizde ve dünyada kadın istihdamının artırılmasına yönelik politikaların geliştirilmesi büyük önem arz edecektir. Bu bağlamda kadınlara yönelik meslek kursları ve kariyer planlamalarının geliştirilmesi önemli katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, E.(2017).Kadın İşgücüne Yönelik Ayrımcılık Sorunu: Bursa Serbest Bölgesi Örneğinde Kadın Yöneticilerin Karşılaştıkları Ayrımcılık Uygulamaları, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- Akansel, İ.(2004).Sanat Sektöründe Kadın İşgücünün Konumu: Ankara Devlet Opera ve Balesi Çerçevesinde Bir Araştırma, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Aksoy, N., Felek, Ş., Yayla, N. ve Çeviş, İ.(2019). Türkiye’de Kadın İstihdamını Belirleyen Faktörler, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 3(17). 146-163.
- Ay, S.(2012). Türkiye’de İşsizliğin Nedenleri: İstihdam Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme, *Yönetim ve Ekonomi*, 19(2), 322.
- Aydoğmuş, R.(2019). Türkiye’de Kadın İstihdamı ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bir Zaman Serisi Analizi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ.
- Beyköylü, D.(2018). İlköğretim Müfettişliğinde Kadın İstihdamına İlişkin Tutumlar(1990-2013 Yıllarını Karşılaştıran Bir Araştırma Tekrarı) : Ankara İli Örneği, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Bulut, Ş. ve Akçacı, T.(2017). Sektörler Arası Kadın İstihdamı Ve Cinsiyet Ayrımcılığı Üzerine Bir Araştırma: Kilis İli Örneği, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 225.
- Büyüknalbant, T.(2009). *İktisadi Açından Kadın İşgücü İstihdamı ve Sorunları: Kayseri Örneği*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- Cameron, L., Suarez, D.C. ve Rowell, W.(2018). FemaleLabor Force Participation İn Indonesia: Why Has ItStopped?,*Bulletin of IndonesianEconomicStudies*, 55(2).
- Cheng, B.S., Hsu, R.C. ve Chu, Q.(1996). TheCausalityBetweenFertilityAndFemaleLabor Force Participation İn Japan, *AppliedEconomicsLetters*, 4(2).
- Ciner, Ö.(2003).Halkla İlişkiler Sektöründe Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Çalışkan, B.(2019).*Türkiye ve TRCI Bölgesinde Kadın İstihdamının Mukayeseli Analizi*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- Çiçen, C.(2019).Turizm Sektöründe Kadın İşgücünün Performansınınİncelenmesi, Edirne İli Konaklama İşletmeleri Örneği, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Trakya.
- Dalkıranoglu, T.(2006).Çalışma Yaşamında Kadın İşgücü ve Cinsiyet Ayrımcılığı: Konaklama İşletmelerinde Bir Uygulama, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Das, M.B.(2006).FemaleLabor Force ParticipationAndTheEffects Of Gender, *Social Development Papers South Asia Series*, No:97, s.1-28.
- Demirtaş, G. ve Yayla, N.(2017). Küresel Entegrasyonun Kadın İstihdamı Üzerine Etkisi: Ampirik Bir İnceleme, *Journal of Yasar University*12(48), 339-349.
- Dilber, T.(2019).Kadın İstihdamı ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Manisa.
- Dirik, N.(2016). Türkiye’de Kadın İstihdamının Önündeki Engellerin Aşılmasında Girişimciliğin Önemi Ve Kamu İstihdam Kurumlarının Rolü, T.C. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Dücan, E. ve Atay Polat, M.(2017). Kadın İstihdamının Ekonomik Büyümeye Etkisi: OECD Ülkeleri İçin Panel Veri Analizi, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(1).
- Engelhardt H., Kögel, T. ve Prskawetz, A.(2003). Fertility And Women’s Employment Reconsidered: A Macro-Level Time Series Analysis For Developed Countries, 1960-2000, *A Journal Demography*, 58(1).
- Ertürk, E.(2019). Bolu’da Kadın İstihdamın Önündeki Engeller, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Bolu.
- İşler, R. ve Şentürk, C.(2017).Tarihsel Açından Uluslararası Kurum/Kuruluşlarda “Ekonomik Kalkınma” ve “Kadın” İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme, *Mehmet Akif Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(22), 378.
- Kaplan, A.(2009).Bölgesel Kalkınmada Kadın İstihdamının Etkisi:Gap Bölgesi’nde Kadının Güçlendirilmesinde Yenilikler Projesi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Mersin.
- Karpat Çatalbaşı, G.(2015). Kadınların İşgücüne Katılımını Belirleyen Faktörlerin Belirlenmesi: Panel Veri Yaklaşımı, *KAÜ İİBF Dergisi*, 6(10), ISSN: 1309 – 4289.
- Karabıyık, İ.(2012). Türkiye’de Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı, Marmara Üniversitesi *İ.İ.B.F. Dergisi*, 32(1), 231-260.
- Karakoyun, B.N.(2019). Van Kent Örneğinde Kadın İstihdamına Yönelik Çalışmalar ve Kente Etkisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Van.
- Karlılar, S.(2019). Kadın İşgücüne Katılımı Ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin U Şekilli Kadınlaştırma Hipotezi İle İncelenmesi: Gelişmiş Ve Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Bir Analiz, Türkiye Cumhuriyeti Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Adana.

- Kızılgöl, Ö.A.(2012). Kadınların İşgücüne Katılımının Belirleyicileri: Ekonometrik Bir Analiz, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 13(1), 92.
- Kim, S.K.(2014). Female Labor Force Participation And Fertility In South Korea, *AsianPopulationStudies*, 10(3).
- Klasen, S.(2019). What ExplainsTheLevels And Trends Of Unequal Female Labor Force Participation In Developing Countries?,*World Bank Research Observer*, 34(2).
- Köse, Z.(2014). Turizmde Kadın İstihdamı ve Kadın Girişimciliği Beypazarı Örneği, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Kutlar,A., Erdem, E. ve Fehime Aydın, F. (2012). Kadınların İşgücüne Katılması İle Doğurganlık, Boşanma ve Ücret Haddi Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir Araştırma, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Dergisi*, 7(1), 149-168.
- Küçük, M.(2015). Çalışma Hayatında Kadınlar Ve Karşılaştıkları Sorunlar: Bir İşverene Bağlı Olarak Çalışan Emekçi Kadınlara İlişkin Bir Araştırma, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 7(1), 3.
- Leuthold, H.J.(1984).Income Splittingand Women'sLabor-Force Participation, *Cornell University ILR School*, 38(1).
- Levent, C.,Arvas, M.A. ve İnce Yenilmez, M.(2018). Kadınların İşgücüne Katılımını Belirleyen Faktörlerin Probit Model İle Tahmini: Van İli Örneği, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, ISSN: 1302-6879.
- Mishra, V and Smyth, R.(2010) 'Female labor force participation and total fertility rates in the OECD: New evidence from panel cointegration and Granger causality testing', *Journal of Economics and Business, Elsevier*, 62(1), 48-64.
- Mon, M.(2001).Determinants Of FemaleLabour Force ParticipationIn Burma: An EmpiricalAnalysis Of Socio-EconomicSurvey Data, *ABAC Journal*, 21(1).
- Nahtman, E. ve Jansson, C.(2016) 'Femaleeducationalenrollment, laborforceparticipationandeconomicgrowth: A panel-datastudy in Europe', *GöteborgsUniversitetGöteborgsUniversitetsbibliotek*.
- Narayan, P.K. ve Smyth, R.(2006). Female Labor Force Participation, Fertility And Infant Mortality In Australia: Some Empirical Evidence From Granger Causality Test, *Applied Economics*, 38(5).
- Özmen, F.(2011). Türkiye'de Kadın İşgücü İstihdamının Gelişiminde Mikro Kredi Uygulamaları, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Manisa.
- Peker, E.A. ve Kubar, Y.(2012). Türkiye'de Kırsal Kesimde Kadın İstihdamına Genel Bir Bakış, Afyon Kocatepe Üniversitesi, *İİBF Dergisi*, 14(2).
- Saka, G.(2004). Bankacılık Sektöründe Çalışan Kadınların Cinsiyet Ayrımcılığı Sorunları: Sakarya Örneği, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Sevinç, H., Bozkurt, E. ve Eroğlu Sevinç, D.(2016). Ekonomik Büyümede Kadın İstihdamının Rolü? Yakınsama Temelli Kanıtlar, *Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi*, 17(1).
- Siah, A.K. ve Lee, G.H.(2015). FemaleLabor Force Participation, Infant Mortality And Fertility In Malaysia, *Journal of The Asia Pasific Economy*, 20(4).
- Sivakami, M.(1997).Female Work Participation And Child Health: An Investigation In Rural Tamil Nadu, *India, Health Transition Review*, 7(1).
- Yağcıoğlu, S.(2018).Kadın İşgücü İstihdamı ve Sorunları: Konya Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Yaprak, Ş.(2003).Kadın İşgücünün İstihdama Etkileri: Eskişehir Bölgesinde Bir Uygulama, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Eskişehir.